

Otázka: Dějiny a směry psychologie, metody a disciplíny

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Bob

Definice:

PSYCHOLOGIE

= psyché (řec. duše) + logos (řec. slovo)

= věda o duši, o lidské psychice

= věda o člověku, zkoumá psychiku, její působení a formování v životě člověka, v jeho činnostech a vývoji

= věda, která studuje lidské chování, mentální procesy a tělesné dění, včetně jejich vzájemných vztahů a interakcí

= zkoumá, popisuje a vysvětluje zákonitosti fungování lidské psychiky, to jest obsahy,

| Strana 1 | Odkaz:

<https://studijni-svet.cz/dejiny-a-smery-psychologie-psychologicke-metody-a-discipliny/>

procesy, stavy a projevy jednotlivých stránek duševního života člověka

9 4 CÍLE PSYCHOLOGIE:

1. **POPSAT** rozmanité projevy lidského chování a duševního dění a zjistit, jak člověk reaguje v různých situacích
2. **VYSVĚTLIT** význam těchto údajů (vytváření psychologických teorií a vzorců)
3. **PŘEDVÍDAT** (predikovat) lidské chování a prožívání
4. **VYUŽÍT** získané znalosti A **ZLEPŠIT** kvalitu lidského života, spokojenosti a zdraví

PSYCHIKA (neboli DUŠEVNO)

- = nejvyšším stupněm schopnosti živé hmoty reagovat na podráždění
- = souhrn duševních jevů během celého lidského života (duševní život člověka)
- je určena dědičností (biologickým stupněm vývoje) a společenskými podmínkami (sociálním stupněm vývoje)
- = souhrn psychických jevů, které jsou: 1) fcí mozku
- 2) formují se ve společnosti (zvl. výchova)
- 3) umožňují člověku poznávat svět a působit na něj
- 2 významné kategorie: vědomí a nevědomí (mnozí psychologové tvrdí, že si uvědomujeme jen malou část)

PROŽÍVÁNÍ:

- = vnitřní život člověka, který není přímo přístupný druhým lidem
- obsah svého prožívání člověk nedokáže zcela sdělit ani řečí
- = sled uvědomovaných psychických zážitků duševního obsahu
- obecně 3 hlavní složky prožívání: rozum, cit a vůle => každý psychický prožitek má 3 složky: poznávací, citovou a motivační, které probíhají při různých stupních jasnosti vědomí nebo bdělosti
- navenek se projevuje v chování člověka

Chování:

- = vnější projev duševního života/prožívání člověka
- = vnější činnost, tedy tělesná aktivita jedince, jíž lze snadno porovnat, zaznamenávat nebo měřit (mimika, gestikulace, krevní tlak, slinění, ...); mohou ho registrovat laboratorní přístroje
- rozlišujeme: a) chování volní (úmyslné, záměrné) - směřuje k určitému cíli (např. řeč)
- b) chování mimovolní (bezděčné) - nepodmíněné reflexy, vrozené automatismy, instinkty

9 projevy chování:

1. neverbální a) jednání (všechna uvědoměle vykonávaná činnost)
- b) vnější výraz (změny tváře, gestikulace, pantomimika, postoje těla atd.)
1. verbální c) řeč

Psychologické disciplíny:

A) TEORETICKÉ (také ZÁKLADNÍ) – *jsou obecnějšího charakteru (min. 6)*

9 **obecná psychologie** – přináší obecné poznatky o psychice člověka; studuje lidské poznávání, motivace, emoce, tedy zákl. psych. procesy u duševně zdravého člověka

9 **vývojová psychologie** – zkoumá jak se jedinec vyvíjí a mění v průběhu života z hlediska celé ontogeneze (od početí po smrt) či psych. změny v rámci fylogeneze; zkoumá tedy tělesné, emocionální, kognitivní a sociální změny jedince

9 **psychologie osobnosti** – zabývá se strukturou, vývojem a dynamikou vývoje osobnosti a konstatacemi jedinečných psych. vlastností, které specificky ovlivňují způsob myšlení, cítění a chování určitého jedince

9 **sociální psychologie** – zabývá se vlivem společenských faktorů a vlivem vzájemné společenské interakce na lidskou psychiku

9 **psychopatologie** – zájem o změny (chorobné) psych. jevů, které vychází z různých příčin (společenských, neurologických etc.)

9 **biologická psychologie** (vztahy mezi tělesnými a psych. procesy)

9 **enviromentální psychologie** (vztahy mezi živ. prostředím a lidskou psychikou)

B) APLIKOVANÉ (také PRAKTICKÉ) – *psych. jevy a skutečnosti v souvislosti s praxí (min. 6)*

9 **klinická psychologie** – stará se o diagnosu, terapii i prevenci duševních poruch a chorob; zabývá se vztahem lékaře a pacienta, i pacienta k nemocnici

9 **psychologie zdraví** – aplikuje psychologii na oblast osvěty zdraví a zdravého živ. stylu a prevencí, pomáhá trpícím a nevléčitelně nemocným a snaží se o podporu kvalitního a zdravého života od narození až po smrt

9 **poradenská psychologie** – napomáhá k lepší orientaci při složitějších živ. situacích, vychází z lepšího poznání sebe sama, radí lidem, jak si ujasnit své cíle a jak překonávat překážky

9 **pedagogická psychologie** – zkoumá psychologické základy, činitele a zákonitosti výchovy, vzdělání a vyučování

9 **psychologie práce** – otázky bezpečnosti práce, pracovní kolektiv, studuje vliv prac. prostředí na prac. výkon – vnitřní (schopnosti, dovednosti) i vnější (vybavení, hluk, světlo) podmínky práce

9 **forenzní psychologie (=soudní)** – zájem o chování a prožívání lidí v situacích regulovaných právem (např. přístup k výslechu svědků) a zajišťuje odborné posudky v soudních záležitostech

9 **psychologie sportu** (trénink, vliv psychiky na výkon, osobnost trenéra, ...)

9 **psychologie reklamy** (efektivita reklam, užití barev, log a značek, ...)

9 **psychologie dopravy** (psychika řidičů (zejm. profesionálních), prožívání situací, ...)

9 **psychologie konfliktu** (emoční a pocitové vjemy při střetnutí 2 osob nebo sil apod.)

9 **kosmická psychologie** (psychika kosmonautů, problémy samoty, ...)

Dějiny psychologie:

- nejdříve se psychologie vyvíjela v rámci filosofie
- jako samostatná věda existuje od **2. pol. 19. stol.** (průmyslová revoluce)
- první, kdo použil slovo **psychologie**, byl **Christan Wolff**

PREHISTORIE PSYCHOLOGIE

- „laická psychologie“ přírodně žijících národů a tzv. přirozené náboženství
- E. B. Tylor (1897) - „barbarské teorie duše“ - představy dechové duše, (ne)smrtelnosti, posmrtném životě
- **W. Wundt** (1913) - pojetí duše různých národů

9 4 skupiny: 1. duše jako tělesná duše analogická tělu, avšak složená z jiné látky, obvykle velmi

jemné (ionští přírodní filosofové, bráhmanismus, okultismus)

1.	2. „dechová duše“, mající vlastnosti neviditelného vánku (stoa)
2.	3. „stínová duše“, mající vlastnosti stínu (éterická pojetí u Homéra)
3.	4. „duchová duše“, mající znaky nehmotného přízraku

9 Wundt spatřuje původ názorů o duši v úvahách člověka o životě, snech, smrti, halucinacích, neviditelnosti myšlení, v prožívání volního úsilí jako nehmotné síly a zejména pak v úvahách o rozdílech mezi mrtvým a živým tělem

- ne vždy však byla duše doprovázena vírou v nesmrtelnost či v její nehmotnost; přítomnost duše v těle byla vázána na různá jeho místa (hlava, srdce, játra) a na různé tělesné substance (zejména krev), někdy i na dosti zvláštní orgány či tělové lokality (např. u některých kmenů australských přírodně žijících národů, tzv. aboriginů, je duše lokalizována

do tukového polštáře obklopujícího ledviny)

- **psychologické systémy staré Indie:**

9 15. – 5. stol. př. n. l. – **védské období** – soubor spisů souhrnně označovány jako **védy**; jádrem nauka o **brahma** (universální pojem, obecný tvůrčí princip světa, jeho velká duše, z níž vše vzniklo a v níž vše spočívá) a **átman** (nejvniternější jádro našeho vlastního já – „já“, „vlastní bytost“ či „duše“ – člověk bez těla, myšlení, pocitů, podstata člověka)

9 dospěli k tomu, že **brahma a átman jsou jedno**, tudíž podstata světa je uložena v nitru člověka, tudíž **zkoumání vnějšího světa je zbytečné** (*Veškerenstvo je brahma, avšak brahma je átman v nás.*)

9 6. stol. př. n. l. – **Siddhárta Gautama = Budha** (=probuzený, osvícený; jméno si dal sám) – došel k tzv. **vznešeným pravdám**: 1. celý život je utrpení, 2. příčinou utrpení je žádostivost, touha po něčem, 3. řešením je odstranění touhy, tím pádem odstranění strasti, 4. pokud tak učiníme, dosáhneme stavu klidu = **nirvány**

ANTICKÉ ŘECKO

- filosofie odedávna obsahovala úvahy o psychických jevech a jejich podstatě

- ideálem antického Řecka byla **kalokagathia** (také **kalos kai agathos**, tedy krásný a dobrý) – dokonalý jedinec by měl být spojením jak tělesných složek (krásná vytrénovaná postava), tak složek duševních (vzdělaná a duchaplná duše)

- **sofisté** - zabývají se poznáním a tvrdí, že žádné objektivní poznání neexistuje, tedy není objektivní pravda, všechny jsou subjektivní

9 **Prótagorás z Abdér**: „Člověk je mírou všech věcí; jsoucích, že jsou, a nejsoucích, že nejsou.“ – věc je právě tím, čím se jeví tomu, kdo ji právě vnímá

- **Pythagoras** ze Samu (6. stol. př. n. l.)

9 založil filosofickou školu v jižní Itálii

9 věnoval velkou pozornost nazírání vnitřních psychických jevů a na základě toho zaváděl pravidla duševní hygieny, založené na přísné životosprávě a meditaci

9 věřil v nehmotnost a nesmrtelnost duše a v její úděl (metempsychosu), v níž duše nachází odměnu nebo trest za způsob svého předchozího pozemského života

9 za poslední principy jsoucna pokládal Pythagoras mysticky pojatá čísla, jejich význam aplikoval na některé psychologické problémy vnitřní harmonie, která je aspektem harmonie světové

- **Sókratés** (5. stol. př. n. l.)

9 podle Cicera „snesl Sókratés filosofii z nebe na zem“ - pozornost filosofů už se skutečně obrací od kosmu a přírody k člověku

9 stojí v opozici sofistům, říká, že existuje něco objektivního - **daimonion** = bohem daný vnitřní hlas, „božské svědomí“ - pokud člověk ví, co je správné, je nemožné, aby to nečinil, a je proto nutné, aby rozšiřoval a prohluboval své vědění a objevoval to, co neví

9 člověk nemorální, je člověk nerozumný; ctnostem se může člověk naučit, neb je to záležitost toho, co je v jednání dobré

9 „Vím, že nic nevím.“

- **Platón** (5. - 4. stol. př. n. l.)

9 žák Sókratův

9 v Athénách založil filosofickou školu s názvem Akademie

9 učení o **věčném světě idejí** (*idea, eidos*) (systematický idealismus, spiritualismus)

9 ideje-podstaty jsou věčná nadmyslová dokonalá jsoucna vytvářející nehmotný svět idejí, ten je nepoznatelný, duše, která z něho vzešla, se na něj pouze rozpomíná

9 ideje jsou původní, prvotní, dokonalé a věčné, jsou to podstaty všech věcí

9 duše je božskou součástí člověka a vede jej k dokonalosti, ale lidské tělo je smrtelnou, tedy nedokonalou složkou a proto je tělo jen vězením duše (tělo duši omezuje a v podstatě jí i škodí, pokud je duše spojena s tělem, nemůže poznávat věčná a dokonalá jsoucna, ideje, smrt tedy není ničím špatným, je jen osvobozením duše)

9 v Ústavě rozlišuje **3 složky v duši**, a tedy **3 typy lidí podle toho, která složka v člověku převažuje**:

1. **rozum** - cílem je moudrost, rozum - uvažování, nabývání poznatků - učení, odpírání žádostí a tužeb, negace aktivit žádostivosti, vláda v duši | **filosofický typ**, toužící po dosažení moudrosti
2. **vznětlivost** - cílem sláva, moc a vítězství - oprávněný hněv, statečnost, strach, boj proti nespravedlnosti, ctižádost, touha po vítězství, stud | **mocenský typ**, toužící po dosažení moci a slávy
3. **žádostivost** - cílem uspokojení tělesných potřeb - žízeň, hlad, erotická touha, tělesné touhy vůbec, láska k penězům | **ziskuchtivý typ**, toužící po uspokojení všech svých potřeb

9 „Chlapec se stává mužem tehdy, když obejde kaluž místo toho, aby do ní vstoupil.“

- **Aristotelés** ze Stageiry (4. stol. př. n. l.)

9 žák Platónův; „první systematický filosof“

9 dílo **O duši** (*Peri psyché*) - věnováno duši, ta má 3 složky:

1. **vegetativní** - cílem je zajištění základních potřeb (výživa, rozmnožování, ...)

2. **živočišná** - sídlem všech našich žádostí a snah

3. **lidská** - obsahuje rozum a vůli

9 všechno živé má duši (*psyché, anima*) zvířata mají jen první dvě složky, člověk má i tu třetí

9 „Největší hloupost je diskutovat o hlouposti s hloupými.“

„Každý génius má v sobě trochu šílenství.“

„I myšlení občas škodí zdraví.“

„Ty chceš vědět, proč jsem přerušil učený rozhovor, abych se ohlédl za krásnou ženou? Lituji tě, můj příteli, protože tohle byla otázka slepce.“

- stoicismus, skepticismus

STŘEDOVĚK

- myšlení silně ovlivněno **církví a křesťanstvím**

- **Augustin Aurelius** (4. - 5. stol. po Kr.)

9 člověk se skládá z těla a nehmotné **nesmrtelné duše**, která tělem proniká a ho oživuje

9 duše má 3 mohutnosti - paměť, myšlení, vůli

9 **predestinace** - kvůli prvotnímu hříchu ztratil člověk dar svobodné vůle a upadl do otroctví pudů a smyslnosti, je tedy od přirozenosti neschopný konat dobré skutky, jeho údělem je **nemožnost nehřešit**; určití jednotlivci však jsou z milosti Boží předurčeni k věčnému spasení

- **Tomáš Akvinský** (13. stol.)

9 „andělský doktor“, „**andělský učitel**“

9 **člověk, stvořený Bohem, zaujímá místo mezi přírodou a duchovním světem** (mezi zvířaty a anděly - není tedy zcela tím ani oním, ale má sklon stát se jedním z nich)

9 člověk má duši, která dočasně přebývá v jeho těle

9 **nesmrtelná je pouze rozumová duše**, která je člověku vštěpena Bohem

9 člověk má od Boha svobodnou vůli, což je předpoklad k mravnímu jednání

9 **svobodná vůle souvisí s rozumem, ten pochází od Boha, tudíž člověk je schopen rozlišovat dobro a zlo**

- arabská psychologie ve filosofii:

9 **Avicenna** (10. - 11. stol.) - plně si uvědomoval vzájemnou souvislost mezi duševním a tělesným (slabá psychika zvyšuje naději na uzdravení **x** slabá psychika může být příčinou tělesných nemocí)

9 **Averroes** (12. stol.) - věčné jsou pouze hmota a intelekt (individuální lidská duše hýne zároveň s mozkem, věčný je aktivní intelekt, duch; duše pouze dočasným projevem intelektu a tělo pouze dočasným projevem hmoty)

RENESSANCE

- víra v lidský rozum, individualismus, rozvoj vědy, která staví na rozumu a zkušenosti

- zkoumá člověka především empiricky - projevy lidí, analýza chování

- Roger Bacon (13. stol.) - lidskému poznání brání předsudky - idoly (i. rodu - člověk má rozum, který je omylný, i. jeskyně - dány našim vychováním, i. trhu - komunikací s ostatními)

lidmi, řečí a jejím nesprávným používáním a i. divadla - teze starých filosofů)

NOVOVĚK

- **René Descartes** (16. - 17. stol.)

9 francouzský matematik a filosof

9 **racionalista** - klade důraz na rozum - nedůvěřuje smyslovému poznání

9 další např. **Baruch Spinoza** (tělo a duše jsou 2 stránky jednoho a téhož = **MONISTA**, největší zřetelná propojenost - afekt) či Christian Wolff (rozděluje psychické procesy na nižší - vztahují se ke zkušenosti, např. jízda na kole - a vyšší - vztahují se k rozumu - učení, myšlení, fantazie, porovnání)

9 rozlišuje **ducha** („**věc myslící**“, *res cogitans*) a **hmotu** („**věc rozprostraněnnou**“, *res extensa*) = **DUALISTA** (duše a hmota existují nezávisle na sobě)

9 pro chování zvířat zavádí přejatý pojem reflex

9 „**Myslím, tedy jsem.**“ („*Cogito ergo sum*“) - východisko gnozeologie (Descartovo „*cogito*“ znamená totiž nejen myšlení, ale i cítění, vnímání, rozumění atd.) ; zavedení pojmu **vědomí** do psychologie

9 duše (nehmotná a nesmrtelná substance) nikoli principem života, nýbrž principem vědomí; vše co nemá duši je stroj (zvířata)

- **John Locke** (17. stol.)

9 anglický **empirista** (pro lidské poznání má rozhodující význam zkušenost a učení; také

George Berkeley: „*Být je totéž, co být vnímán,*“ to znamená, předměty existují jen tehdy, jsou-li vnímány pomocí smyslů)

9 „*V intelektu není nic, co by předtím nebylo ve smyslech*“

9 mysl je po narození člověka „nepopsaná (čistá) tabule“ = „**tabula rasa**“ a vše, co tvoří její pozdější obsah, je dáno:

9 **1.)** zkušeností, jejíž základní primární formou je **zkušenost smyslová**

9 předměty mají vlastnosti: 1. **primární** – vnímáme tak, jak existují objektivně (velikost, počet, poloha, tvar, pohyb)

2. **sekundární** – vystupují jen jako představy člověka, jako produkty aktů reflexe, vznikají v naší mysli působením vnějších podnětů

9 **2.)** vnímáním vnitřních dějů v mysli – to, co už máme v mysli uloženo (vzpomínky, přání) – využíváme např. při porovnávání

19. STOLETÍ

- období vědecko-filosofického varu, „období filosofie bez duše“ (*F. A. Lange, 1875, bonnský filosof*)

- **osamostatnění psychologie** jako vědy

- nové poznatky v neurofysiologii (závislost duševního života na činnosti mozku), duše pouze jako „poetická fantasie“ a učení o ní pouze mýtus a pověra, již pouze metafysický pojem a psychologie nechtěla mít s metafysikou nic společného

- **Charles Darwin** a vliv darwinismu v psychologii (*viz. biopsychologie níže*)

- **Wilhelm Wundt** (1832 - 1920)

<- !!!!!

9 aktivně do psychologie zavedl experiment | **v Lipsku založil a vedl první laboratoř (1879) pro EXPERIMENTÁLNÍ PSYCHOLOGII**

9 zkoumal aktivní lidskou pozornost, paměť, asociace (podle dotyku, následnosti a podobnosti), zabýval se také psychologii národů, psychologicky analyzoval takové společensko-kulturní jevy, jako jsou náboženství, mýty, magie a další

9 ve své vědecké práci se orientoval na oblast poznávání duševních pochodů pomocí vědecké **introspekce** = pozorované osoby odpovídají pracovníkům na otázky, které se týkají jejich momentálních prožitků a pocitů | **psychologie** jako **věda o bezprostřední zkušenosti**

9 rozlišil 3 kvality u pocitů: libost - nelibost, napětí - uvolnění, vzrušení - uklidnění (první dvě jsou rozlišovány dodnes, třetí bývá spojována s druhou)

9 **Základy fyziologické psychologie** (fyziologie nervové soustavy, výklady duševních jevů, tělesné změny, ...) - vydání tohoto díla často považováno za **začátek psychologie**

-

Moderní směry v psychologii

- záležitost převážně 20. století

- spíše naturalisticky, tj. v podstatě přírodovědecky pojatá psychologie

BEHAVIORISMUS

- psychologie jako **věda o chování**

- často si zakládá hlavně na reflexologii
- ruský fyziolog **I. P. Pavlov** patřil k tvrdým naturalistům metodologickým i teoretickým (1904 Nobelova cena za fyziologii trávení); věnoval se studiu reflexů v neurofyziologickém pojetí (na základě experimentu se psy popsal jednu ze základních forem učení - **klasické podmiňování**)
- vznik v USA
- předmětem zájmu studie by měla být objektivní pozorovatelná fakta
- lidská mysl je nepoznatelná - „černá skříňka“ ; nemá cenu se jí příliš zabývat
- **John Broadus Watson**

9 **otec behaviorismu**, deklaroval vědu o chování ve spise *Behaviorism*

9 zkoumal podněty z okolí a reakce na ně

9 základním pravidlem behaviorismu je pozorování **vztahů mezi vnějšími podněty (S - stimulus) a reakcemi (R)**

9 Watson sebevědomě prohlásil, že **manipulací podnětů lze z dítěte učinit cokoli**:

„Dejte mi na výchovu tucet zdravých dětí a já vám zaručím, že z každého z nich vychovám jakéhokoli náhodně zvoleného specialistu - lékaře, právníka, umělce, obchodníka, myslitele, dokonce i žebračky, vrahy, prostitutky či dokonalé matky - bez ohledu na jejich talent, sklony i bez ohledu na vlastnosti jeho předků.“

„Neexistuje žádná dědičnost schopností, talent, temperament, duševní konstituce a charakterové vlastnosti. Také tyto věci závisí na cvičení, které začíná již v kolébce.“

9 odmítal „zákon efektu“ (je-li reakce potrestána, „spojení“ se utlumuje, je-li odměněna, „spojení“ se uchovává; tak se organismus učí apetenčnímu a aversivnímu chování, *E. L.*

Thorndike: Animal Intelligence, 1911), **neobehavioristé** (Edward Lee **Thorndike**; **Burrhus Frederic Skinner**, *nejcitovanější psycholog 20. století* – zabývali se hlavně učením) jej však uznali a zpřesnili jeho formulaci

- k upevnění behaviorismu přispěl „chicagský manifest FUNKCIONALISMU“ (1914), kde se uvádělo: „Je možné psát psychologii a nikdy přitom nepoužívat pojmy vědomí, duševní stav, mysl, obsah, vůle, představa.“

HLUBINNÁ PSYCHOLOGIE

- patří sem řady psychologických směrů
- společný rys: zabývají se nevědomím a podvědomím

9 PSYCHOANALÝZA (tzv. freudismus)

- původně psychiatrická, diagnostická a léčebná metoda, která se později stala vlivnou psychologickou teorií a jako taková ovlivnila i řadu dalších věd (zejména sociologii), a dokonce i uměleckých směrů (zejména surrealismus)
- zakladatelem psychoanalýzy byl vídeňský neurolog, později psychiatr židovského původu S. Freud
- **Sigmund Freud** (1856 – 1939)

9 mimo vědomí se začíná zabývat a zavádí pojem **nevědomí, zjistil vztah mezi minulostí člověka a jeho současnými problémy**, rozhodujícím činitelem jsou **pudy**, zejména **sexuální**

9 U Freuda se pacient položil na pohovku a byl vyzván, aby sděloval vše, co ho napadne, i

kdyby to pokládal za nevýznamné, nebo dokonce za absurdní či neslušné. Z pacientova nevědomí se tak uvolňoval tok představ a pocitů, které se seskupovaly kolem něčeho významného, co bylo vlastně jádrem kdysi prožitého a následně z vědomí vytěsněného traumatu. Obsah tohoto traumatu si pak pacient s pomocí Freuda uvědomil a to vedlo k jeho vyléčení. Často při tom využíval stavu hypnosy.

9 dospěl k přesvědčení, že původem neuros jsou konflikty mezi sexualitou a osobní morálkou ; potlačováním těchto konfliktů (odpírání si agresivních a sexuálních **puďů**) z vědomí do nevědomí ; neurosy, histerie (popř. se může promítnout do snů

9 objevil dětskou sexualitu a mužskou hysterii

9 sexualita jako pud k slasti (**libido**)

9 vývoj dětského libida:

1. **orální období** (do 18 měsíců) – libido v činnosti úst (erotogenní zónou jsou ústa, libost získávána sáním, kousáním a žvýkáním)
2. **anální období** (od 18 měsíců do 2 – 3 let) – záliba v kálení (slast získávána zadržováním a vypouštěním stolice, díky nácviku čistoty se slast ze zadržování a vypouštění stává socialisovanou, buď je zdrojem hrdosti, nebo zdrojem pokoření, může být prostředkem k vyjádření vzdoru nebo poslušnosti)
3. **falické období** (od 2 – 3 let do 5 – 6 let) – významné se stávají genitálie, souběžně probíhá oidipovský a kastráční komplex
4. **latence** (od 5 – 6 let do 12 -13 let) – období klidu, stagnace – díky vývoji oidipovského a kastráčního komplexu, resp. identifikaci s rodičem stejného pohlaví a vytěsnění agrese a sexuálních přání pudy jakoby kanalizovány a dítě zdánlivě desexualisováno
5. **genitální období** (puberta, adolescence) – libido se váže na činnost genitálií – období, jehož cílem je ustavení pevné identity, včetně identity sexuální; závěrem by mělo být navázání intimního vztahu, tedy nová objektivní volba mimo rámec původní rodiny

9 osobnost dělí na 3 složky: ego (já), id (ono), superego (nadjá)

- **Carl Gustav Jung** (1875 - 1961)

9 ANALYTICKÁ PSYCHOLOGIE

9 vytvořil teorii o společném kolektivním nevědomí lidstva, jež je souborem archetypů (předobrazů), ze kterých se zrodila naše kultura

- **Alfred Adler** (1870 - 1937)

9 „INDIVIDUÁLNÍ PSYCHOLOGIE“ a komplexy méněcennosti (orgánová, ekonomická apod. => snaha o kompenzaci)

GESTALTISMUS (TVAROVÁ = CELOSTNÍ PS.)

- zaměřují se především na zrakové vnímání

- tvrdí, že psychické děje vystupují jako celky, jejichž vlastnosti a struktury nelze odvodit z jejich jednotlivých částí, že biologické, sociální a psychické jevy a procesy mají celostní nedělitelnou povahu

- **Max Wertheimer** (1880 - 1943)

9 „**fí-efekt**“ neboli „**fenomén fí**“ = vjem **zdánlivého pohybu** = zdánlivý pohyb světelného bodu - ve skutečnosti jde o postupné rozsvícení dvou vedle sebe nebo nad sebou ležících světel, které vyvolává dojem, jako by se jedno pohybovalo => iluze nevzniká na sítnici oka ve stadiu počitků, ale v mysli na úrovni vjemů a tento vjemový element nelze rozložit

+ **Wolfgang Köhler** (1887 - 1967) a **Karl Koffka** (1886 - 1941) - společná práce v **psychologickém institutu ve Frankfurtu**

BIOLOGICKÝ PŘÍSTUP

- **Charles Darwin (BIOPSYCHOLOGIE)**

9 **O vzniku druhů přirozeným výběrem (1859) a O původu člověka (1871)**

9 **teorie evoluce** - všechny organismy se vyvinuli z jednoduchých forem v boji o život a na základě pohlavního výběru tak, že způsobilější předávali své vlastnosti dalším generacím; současně si organismy vytvářeli orgány a funkce, které jim umožňovaly přizpůsobit se změněným životním podmínkám; změny se pak uskutečňují pomocí dědičných mutací, neboť se na základě pohlavního výběru rozmnožují pouze nejzdatnější jedinci

- **I. P. Pavlov (REFLEXOLOGIE)**

KOGNITIVNÍ PŘÍSTUP (X behaviorismus)

- předmětem studia by měly být poznávací procesy
- pokud chce psycholog pochopit chování člověka, tak se musí zaměřit na vnitřní mentální procesy
- pouhé studium chování nám podává neucelený obraz toho, proč se lidé chovají tak, jak se chovají

- **Jean Piaget (1896 - 1980)**

9 badatel v psychologii dítěte (jeho morální úsudek, myšlení a další) a vývojové psychologie a teoretik „genetické epistemologie“ (psychologie inteligence)

HUMANISTICKÁ PSYCHOLOGIE

- zdůrazňuje jedinečnost člověka jeho aktivitu k rozvoji své osobnosti

- v opozici behaviorismu zdůrazňovala tvořivost osobnosti, oproti psychoanalytickému nevědomí zdůraznila vědomí a sebeuvědomování

- **Abraham Harold Maslow** (1908 - 1970)

9 „hierarchická teorie potřeb“ neboli „Maslowova pyramida potřeb“

9 teorie „zdravého růstu“ : jistota $\leq$ člověk $\Rightarrow$ růst (ovlivněn **existencialismem**)

- **Carl R. Rogers** (1902 - 1987)

9 při terapii spoléhal hodně právě na klienta

9 pro budoucí žádoucí výsledek je důležité sebepochopení toho klienta a třeba vytvoření určité sebeúcty

*pozn.: **sebevědomí** se vytváří skrze „zrcadlo společnosti“*

Další psychologické směry:

ASOCIANISMUS (**D. Hume, W. Wundt**: psychické obsahy se vytvářejí spojováním (asociací) počitků), **STRUKTURALISMUS** (**E. B. Titchener**: zařazení jedince v rámci celku; ovlivněn Wundtem), **FUNKCIONALISMUS** (William Jamesfce jedince, mozku), **PARAPSYCHOLOGIE** (zkoumá a popisuje iracionální jevy jako jsou např. telepatie, přenos psychické energie nebo činnost tzv. sensibilů)

Pět hlavních proudů současné doby:

Hlubinná psychologie: zahrnuje v sobě klasickou psychoanalýzu (Freud), analytickou psychologii (Jung), individuální psychologii (Adler) a neopsychoanalýzu (Fromm)

Nebehaviorismus: zakladatelem Edward C. Tolman (1886 - 1959). Na základě analýzy vztahů mezi podněty z vnějšího prostředí a chováním organismu vznikají určité pochody uvnitř organismu, které tyto podněty zprostředkovávají.

Kognitivní psychologie: za rozhodující považuje kognitivní (poznávací) procesy, kterými si vytváříme tzv. vnitřní obrazy (modely) vnějšího světa. Skrze ně jsme schopni sebereflexe a utváření své hodnotové orientace. Představitelem je George A. Kelly (1905 - 1967).

Humanistická psychologie: zabývá se sebevyjádřením člověka, jeho pravou identitou (= to, kým ve skutečnosti je) a seberealizací. Okolí člověka je třeba neustále zlidšťovat (i z pohledu politického či hospodářského - *Růsveltův New Deal*), aby měl každý příležitost svou identitu projevit.

Transpersonální psychologie: zabývá se mimořádnými změněnými stavy vědomí, vznikajícími mystickými praktikami, meditací, drogami apod. Představitelem je americký psychiatr českého původu **Stanislav Grof** (1931) (metoda **holotropního dýchání** nahrazující psychotropní látky)

Nativismus X empirismus

- jedna z nejstarších diskusí v psychologii se týká toho, zda jsou lidské schopnosti vrozené, nebo získané zkušeností
- **nativistické hledisko:** člověk přichází na svět s vrozenou základnou vědomostí a pochopením reality
- **empirické hledisko:** vědomosti jsou získávány prostřednictvím zkušeností a interakcí s okolím

Psychologický výzkum:

1. **stanovení hypotézy** (= tvrzení, kt. se snažím ověřit) založené na poznatcích z jiných oborů, odvětví = **teoretická část**
  2. **ověření hypotézy** = cesta k poznání (k vědecké výpovědi) = **praktická část** má v psychologii čtyři základní kroky:
    - 1) **sbírání** materiálů a dat (různými **metodami**)
    - 2) **vyhodnocení** těchto materiálů a dat
    - 3) **zveřejnění výsledků** výzkumu, aby mohl být potvrzen (= **verifikován**), nebo vyvrácen (= **falsifikován**) dalšími vědci
    - 4) **zařazení výsledku do celku** již existujících výsledků výzkumu
-
- **základní metody psychologie** viz. *Odmaturuj + seminář + učebnice*
  - pozorování
  - experiment
  - rozhovor
  - testové metody (projektivní testy, dotazníky, t. mentálních schopností)
  - sociometrie
  - psychodiagnostické metody

- **etické problémy v psych. výzkumu:**

- trvalá újma
- objektivita
- mlčenlivost
- únik dat

pozn.: MALÝ ALBERT

V roce 1920 se rozhodl John Watson prozkoumat, na jakém principu pracuje strach, zda je možné přenést jej na libovolný předmět. K tomu si vybral jedenáctiměsíčního chlapečka, po němž celý experiment nakonec i pojmenoval: „Malý Albert.“ Nejprve k dítěti pouštěli bílou laboratorní krysou a nechávali ho, ať si s ní podle libosti hraje. V té době Albert žádný strach ani nespokojenost nevykazoval. Po několika dnech začal Watson bušit kladivem do plechového plátu, kdykoli se Albert krysou dotkl.

Dítě bylo samozřejmě vystrašené, nechápalo, co se děje, plakalo. Brzy se začalo batole děsit nejenom krysou (a to i v případě, že se objevila bez hluku), ale všech věcí, které ji připomínaly (byly bílé, nebo chlupaté). Experiment byl prohlášen za neetický hlavně kvůli velmi nízkému věku dítěte, které v žádném případě nemohlo vědět, co se děje. Navíc nikdy nebyla dořešena otázka následků, které mohl kontroverzní experiment na malém Albertovi zanechat.

ZMĚNA POHLAVÍ

V roce 1965 se v kanadské rodině narodila jednovaječná dvojčata, chlapci. Bohužel rodinné štěstí nemělo dlouhého trvání, protože když bylo jednomu z nich, Davidovi, osm měsíců,

podstoupil obřízku, při níž mu byl omylem spálen celý penis. Jeho rodiče byli zoufalí a záchranu hledali u kontroverzního psychologa jménem John Money.

Ten byl proslulý svými teoriemi o tom, že sexualita je v dětském věku zcela tvárná, navrhl tak zničeným rodičům, aby vychovávali Davida jako dívku. Z Davida se tak stala Brenda, podstoupila chirurgický zákrok, v rámci něhož jí byla vytvořena vagína, užívala hormonální přípravky a navštěvovala Moneyho, který vydával změnu pohlaví dítěte za svůj fenomenální úspěch.

Jenže brzy se ukázalo, že skutečnost není zdaleka tak růžová, jak Money tvrdil. David/Brenda trpěl silnými depresemi, ženskou identitu zcela odmítal, od sedmi let také odmítal sezení u šíleného psychologa. Když ve čtrnácti letech začal vyhrožovat sebevraždou, rodiče mu konečně prozradili, jak to s ním doopravdy je.

David okamžitě přestal s hormonální léčbou, podstoupil rekonstrukci penisu a konečně se stal opět oficiálně mužem. Jenže rodina už byla jeho traumatem nenapravitelně rozvrácená. Jeho matka spáchala sebevraždu, otec se stal alkoholikem a bratr se předávkoval drogami. Samotný David se v osmatřiceti letech zastřelil brokovnicí.

KOKTAJÍCÍ SIROTCI

S etikou si v roce 1939 hlavu nelámal ani Wendell Johnson z univerzity v Iowě, který se rozhodl přijít na kloub koktání. Vybral si k tomu skupinu dvaadvaceti sirotků, které rozdělil do dvou skupin. V první skupině cvičili s dětmi výslovnost velmi chápaví a trpěliví učitelé, kteří je neustále povzbuzovali a chválili. Druhá skupina sirotků takové štěstí neměla a na procvičování výslovnosti dostala učitele, kteří se chovali velmi hrubě. Neustále děti šikanovali, posmívali se jim, kritizovali je a zesměšňovali.

Dle očekávání samozřejmě skupina s pozitivní zpětnou vazbou prospívala mnohem lépe. Jenže se stalo navíc něco, s čím autor výzkumu nepočítal: děti s negativní zpětnou vazbou se v řečových schopnostech velmi zhoršily, kleslo jim sebevědomí a hlavně si většina z nich

odnesla problémy s řečí celoživotního trvání. Tento experiment byl později přirovnáván k pokusům, které na svých obětech prováděli nacisté, jeho účastníci proto dostali v roce 2007 jako odškodnění milion dolarů.